

Hoogtepunten van de Franstalige en Duitstalige literaire fantastiek uit de 19de en begin van de 20ste eeuw (deel 1)

Kris Huygen

INLEIDING

Literaire Fantastiek is een genre binnen de fantastische literatuur dat in zijn meest geslaagde momenten emoties oproept verwant aan wat de Duitse hoogleraar theologie Rudolph Otto *het numineuze* noemde. Volgens Otto was dit metafysische sublieme vaak aanwezig in de versmade, 'literair incorrecte' spook- en gothic verhalen van zijn tijd. De dikwijls akelige en zelfs weerzinwekkende thema's ervan – 'onnatuurlijke' sensaties, aberrante gemoedstemmingen, het schrikwekkend onbekende, het bederf en de dood – kunnen, bij wie er gevoelig voor is, een soort religieuze *sense of wonder* of bewustzijnsverruimende *thrill* oproepen.

Sommigen (zoals de Bulgaars-Franse literaire criticus Tzvetan Todorov) zijn van mening dat de term fantastiek alleen zou mogen worden gebruikt voor die literatuur waarin de lezer blijft aarzelen of hij nu al dan niet met bovennatuurlijke zaken te maken heeft. De twijfel tussen een rationele en een irrationele verklaring van de gebeurtenissen in het verhaal, die zich wel in een 'alledaagse' context afspelen. Het kenmerkt zich door het binnendringen van het bovennatuurlijke (het buitenredelijke) in het realistische kader, de breuk met de gevestigde orde, een insluipen van het ontoelaatbare binnen de onveranderlijke alledaagse realiteit.

In het Engels spreekt men over *The Fantastic, Weird of Supernatural Fiction*, in het Frans over *Le Fantastique*.

Het was Charles Nodier, schrijver van verschillende fantastische verhalen, die in 1830 het zelfstandig naamwoord *le Fantastique* voor het eerst gebruikte in zijn artikel *Du fantastique en littérature*.

Fantastiek wordt soms verward met *fantasy* – woord waarvoor er geen goede Nederlandse of Franse vertaling bestaat – een genre waarin het bovennatuurlijke

als een feit wordt aanvaard en parallelle werelden naast elkaar worden geplaatst (vb. *Conan the Barbarian* van Robert Ervin Howard en J.R.R. Tolkiens *In de Ban van de Ring*).

Zoals Hubert Lampo het al opmerkte in *De Zwanen van Stonehenge* is het onderscheid tussen Fantastiek en Magisch Realisme niet altijd even duidelijk. Maar terwijl in het Magisch Realisme de magische elementen integraal deel uitmaken van de realiteit van de personages en niet in vraag worden gesteld, blijft er in de Fantastiek dus wel de onzekerheid over een al dan niet bovennatuurlijke verklaring van de gebeurtenissen.

Voor de Amerikaanse schrijver H.P. Lovecraft was het creëren van een sfeer van ademloze en onverklaarbare angst voor onbekende krachten het allerbelangrijkste. En een besef (van het personage) dat de vaste natuurwetten, ons enig vangnet tegen de aanval van chaos en demonen, uiteindelijk het onder-spit moeten delven.

In de inleiding van zijn *Supernatural Horror in Literature* uit 1927 legt Lovecraft ook uit dat niet iedereen aangetrokken wordt door deze vorm van literatuur, omdat het van de lezer een zekere mate van verbeelding eist en een kunnen afhaken van de alledaagse realiteit: '(...) Kinderen zullen altijd bang zijn voor het donker en personen met een gevoelige aanleg zullen altijd beven bij de gedachte aan de verborgen en onpeilbare wereld van vreemd leven dat kan pulseren in de golven voorbij de sterren, of zich verbergt in dimensies waarvan enkel de doden en de maanzieken een glimp kunnen opvangen.'

THEMAS

Het genre van de Fantastiek heeft een groot aantal thema's, die trouwens in de loop van de jaren een evolutie hebben ondergaan: van de klassieke 'griezel en horror' naar meer psychologiserende en metafysisch georiënteerde onderwerpen. De beste manier om van een spookverhaal te genieten is in spoken te geloven. Maar zoals Madame du Deffand antwoordde, toen men haar vroeg of ze in spoken geloofde: 'Nee, ik geloof niet in spoken, maar ik ben er wel bang voor'...

In de ondertitel van zijn bloemlezing *The Supernatural Omnibus* uit 1931 heeft de Brit Montague Summers deze thema's geklasseerd in: Verschijningen (van geesten), Hekserij, de Weerwolf, Diabolisme, Necromantie, Sata-

nisme, Divinatie, Tovenarij, Goëtie (Zwarte magie), Voodoo, Bezetenheid en het Occulte. M. Summers (1880-1948) wordt beschouwd als de grootste samensteller van bovennatuurlijke en 'gothic' fictie uit de dertiger jaren van de vorige eeuw. Deze auteur en geestelijke is bekend voor zijn idiosyncratische studies van heksen, vampiers en weerwolven.

De *Grande Anthologie du Fantastique*, samengesteld in 1977 door J. Goimard en R. Stragliati, klasseert de verhalen in dit genre in tien delen: Zombies (Morts-vivants), Occultisme, Monsters, Spoken, Demonen, Dubbelgangers, Aberraties (in ruimte en tijd), Nachtmerries, Waanzin en Boze Entiteiten (Maléfices).

WAT VOORAF GING

Omdat het zo nauw aansluit bij de primaire emoties van kosmische angst, is het griezelverhaal even oud als de menselijke gedachten en taal, verwoord in de vroegste folklore, balladen en heilige teksten. Ceremoniële magie met bezwering van demonen en geesten is eeuwenoud.

Fantastische verhalen werden al geschreven in de Oudheid. Homerus schrijft over het contact van Odysseus met de geest van zijn overleden moeder en Petronius over een weerwolf in het verhaal van Niceros. Plinius vertelt in een brief aan Sura over een huis waar een, in de boeien geslagen, spook (geest van een vermoorde man) ronddwaalt. In de *Wonderbaarlijke verschijnselen* van Phlegon van Tralles, de vrijgelaten slaaf van keizer Hadrianus, lezen we voor het eerst over de spookverschijning van een dode bruid.

De 'duistere' Middeleeuwen werden geplaagd door pestepidemieën die het horroorgevoel zeker hebben versterkt, getuige de talloze groteske 'laatste oordeel' taferelen op de portieken van de gotische kerken. Sir Gawain en de Groene Ridder (*Sir Gaweyne and the Grene Knyght*, een ridderroman van omstreeks 1380, auteur onbekend) is bijvoorbeeld in sommige delen een echt griezelverhaal.

Gawain is een dappere ridder aan het hof van Koning Arthur, die het opneemt tegen een reusachtige Ridder, helemaal in het groen gekleed, met groen haar en een groene huid, en op een groen paard. Deze daagt de aanwezigen uit hem met zijn eigen bijl een slag toe te brengen. In ruil daarvoor vraagt hij het recht om over één jaar en een dag terug te slaan.

Gawain hakt het hoofd af van deze Groene Ridder, die hierop prompt zijn hoofd weer opneemt en vertrekt voor de afspraak met Gawain het volgend jaar in de Groene Kapel...

In de *Canterbury Tales* (geschreven tussen 1387 en 1400) van Geoffrey Chaucer staat er een passage over voorspellende dromen (*That dreemes been significaciouns*). In de *Nun's Priest's Tale* (een fabel over hoe – in de tijd toen de dieren nog spraken – de fiere haan Chauntecleer zijn vijand de Vos uiteindelijk te slim af is) is er een tussenverhaal in verzen 160-230 over twee vrienden op pelgrimstocht, die verplicht worden de nacht in twee verschillende herbergen door te brengen.

De ene vriend droomt tot driemaal toe dat de andere hem komt vertellen dat hij zal vermoord worden in een ossenstal en dat zijn lichaam in een mestkar buiten de Westelijke stadspoort zal worden gebracht. Als hij de volgende morgen zijn vriend wil opzoeken in de andere herberg, zegt de hotelier dat deze al bij het krieken van de dag vertrokken is. Hij gelooft dit niet, trekt naar de stadspoort en laat een mestkar die er staat omver gooien zodat het verminkte lichaam van zijn vriend wordt gevonden...

Vanaf de 16de eeuw worden de fantastische thema's onderwerp van gedetailleerde 'geleerde' studies. Voor wie het nog niet geloofde, schrijft Pierre Le Loyer in 1586 zijn achtdelige *Discours et Histoire des spectres, visions et apparitions des esprits... en VIII livres... esquels... est manifestee la certitude des spectres et visions des esprits*.

Acht jaar later behandelt ook Peter Thyraeus, een Jezuïet uit Würzburg, het geloof in spoken: *De apparitionibus ... et terrificationibus nocturnis* (Over Geesten en Terreur van de Nacht).

In 1681 publiceert Joseph Glanvil zijn *Sadducismus Triumphatus*, zijn Volledig en Onomstotelijk bewijs van Hekserij en Verschijningen.

In 1705 schrijft Daniel Defoe (bekend van Robinson Crusoe) *A True Revelation of the Apparition of one Mrs Veal, the next day after her Death, to one Mrs. Bargrave, at Canterbury, the 8th of September 1705*. Defoe was hier verslaggever van de postmortale verschijning van Mrs Veal aan haar vriendin Mrs Brargrave, een dag NA haar overlijden. Feiten die door Mrs. Bargrave in een interview in 1715 opnieuw werden bevestigd voor hun betrouwbaarheid.

De echte doorbraak van het fantastische genre in de literatuur komt er aan het einde van de 18de eeuw met de gothic novel. Thema's en motieven die in volksverhalen waren blijven voortleven, kwamen opnieuw in zwang en vonden alle mogelijke literaire verwerkingen: spoken, vampiers, raadselachtige verschijningen en verdwijningen, dwergen, reuzen, tot leven gewekte doden.

Fantastiek wordt anno 2022 nog altijd geschreven, maar dit overzicht beperkt zich tot wat aan het begin van de 20ste eeuw verscheen. Het eerste deel betreft de fantastiek in Frankrijk, België en Duitsland. In deel 2 wordt de fantastiek uit Groot Brittannië behandeld en het derde deel gaat over de Noord-Amerikaanse fantastiek.

FANTASTIEK IN FRANKRIJK

Jacques Cazottes (1719-1792) *Le Diable amoureux* (1772) had als ondertitel 'roman fantastique', en het was de eerste keer in de literatuurgeschiedenis dat een werk als dusdanig werd gelabeld. In dit horrorverhaal volgen we Alvare, een jonge Spaanse officier die op een avond door zijn beschonken en bluffende Italiaanse vrienden wordt uitgedaagd een demon op te roepen. Cazotte gebruikte hier het bovennatuurlijke niet als in een sprookje of voor een satirisch of filosofisch doel. Bedoeling was een 'echt' verhaal te vertellen en de lezer angst in te boezemen.

Jacques Cazotte was een aanhanger van de judeo-christelijke, esoterische stroming van het Martinisme van Martinès de Pasqually en Louis Claude de Saint-Martin. Hij eindigde op de guillotine.

Charles Nodier (1780-1844) is bekend voor *Smarra ou les Démons de la Nuit* (1821), een reeks angstaanjagende, op dromen gebaseerde verhalen, die later Gérard de Nerval zouden beïnvloeden. Zijn conte fantastique *La Fée aux Miettes* (1832) wordt beschouwd als zijn meesterwerk (1832). Zoals reeds gezegd, was het deze Nodier die in 1830 voor het eerst de term *Le Fantastique* als zelfstandig naamwoord gebruikte in zijn artikel *Du fantastique en littérature*.

Het belangrijkste werk van (Gérard Labrunie) Gérard de Nerval (1808- 1855) is de novelle *Aurélia, ou le Rêve et la Vie* (1855), geprezen door André Breton en de surrealisten. De Nerval vertaalde in 1828 de *Faust* van Goethe en publiceerde in 1830 ook een bloemlezing van Duitse poëzie (Klopstock, Schiller,

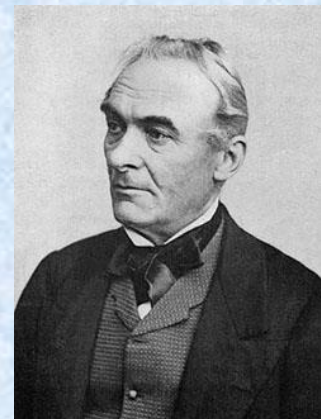
Bürger en Goethe). Hij reisde herhaaldelijk door Europa, maar ging ook naar het Midden-Oosten (*o.m. Egypte, Libanon en Constantinopel*). Zijn *Voyage en Orient* verscheen in 1851. De Nervals werk toont sterke esoterische invloeden; hij zou trouwens in Syrië ingewijd zijn in Druzische mysteriën.

De Nerval had naast financiële ook psychische problemen en schreef zijn latere werken, waaronder *Aurélia*, als een vorm van catharsis. *Aurélia* wordt uitvoerig behandeld door Todorov in zijn *Introduction à la Littérature fantastique*. Zijn schoolvriend Théophile Gautier betaalde na de Nervals waarschijnlijke zelfmoord (hij werd teruggevonden opgehangen aan een rioolraster) de kosten voor een grafsteen in het Père Lachaise kerkhof.

Vanaf 1830 kennen E.T.A. Hoffmanns vertellingen, vertaald uit het Duits naar het Frans, een enorm succes. Groot bewonderaar van Hoffmann was deze Théophile Gautier (1811- 1872), dichter, romanschrijver, journalist en kunst- en literair criticus. Gautier schreef zo'n dertig verhalen en novellen, vaak in het fantastische genre. *Onuphrius ou les vexations fantastiques d'un admirateur d'Hoffmann* verscheen voor het eerst in 1832 en *Omphale*, met de ondertitel *La Tapisserie amoureuse, histoire rococo* in 1834. Zijn *La Cafetière* (1831) en *La Morte Amoureuse*, over een priester die 's nachts bezoek krijgt van een vrouwelijke vampier (1836), met een authentiek Frans gevoel voor het niet-rationele, werden frequent opgenomen in anthologieën.

Prosper Mérimée (1803-1870), één van de pioniers van de novelle, publiceerde in 1837 *La Venus d'Ille*, één van de beroemdste kortverhalen in het genre. Ille is een klein Catalaans stadje, niet ver van Prades, waar een levensgroot bronzen Venusbeeld wordt opgegraven en waar een Parijse archeoloog-classicus getuige is van een huwelijksfeest dat faliekant zal aflopen. De sfeerscheping van het Zuid-Franse dorp met zijn kaatsplein (Jeu de Paume) en de historische reflecties over de mogelijke oorsprong van het beeld tonen de veelzijdigheid van Mérimée's talent, die trouwens zelf archeoloog, historicus en algemeen inspecteur van Historische Monumenten was.

Hij vertaalde ook *La Dame de pique* van Poesjkin en publiceerde een studie over Nicolas Gogol, meester van de Russische Fantastiek.

Guy de Maupassant (1850-1893) is ongetwijfeld één der grootste auteurs van de Franstalige Fantastiek. Zijn werk wordt gekenmerkt door het realisme, zijn verankering in het alledaagse. Thema's die herhaaldelijk weerkeren zijn angst, onrust en vooral de waanzin. De Maupassant zou zelf sterven in een krankzinnigengesticht.

Zijn meesterwerk is *Le Horla* (1887), over de komst naar Frankrijk van een onzichtbaar wezen dat enkel op water en melk leeft, en de voorhoede lijkt van een horde buitenaardse organismen die de aarde en de mensheid willen overheersen. Het woord Horla werd uitgevonden door de Maupassant en betekent waarschijnlijk 'Hors de là' van 'daarbuiten'. Naast de finale dagboekversie van *Le Horla* van 1887, bestaat er ook een eerste (kortere) versie gepubliceerd in de *Gil Blas* (een Frans dagblad, gesticht in 1879 dat *veut être gai sans trivialité, vrai sans cynisme, frondeur sans méchanceté... français par la variété et le goût...*) van oktober 1886 en een aanzet *Lettre d'un Fou* uit de *Gil Blas* van februari 1885.

De integrale tekst van deze drie versies en een dossier van Christine Bénévent, gewijd o.a. aan het genre van *La nouvelle fantastique* werd gepubliceerd in 2003 door Gallimard.

Auguste Villiers de l'Isle-Adam (1838-1889) schreef zijn *Contes cruels* (1883) en *Nouveaux Contes cruels* (1888) waarin de novelle *La torture par Espérance*, over een tot de brandstapel veroordeelde gevangene die tijdelijk kan ontsnappen, enorm door Lovecraft werd gesmaakt. Joris-Karl Huysmans prees de *Contes cruels* in zijn roman *à Rebours* uit 1884. Villiers de l'Isle-Adam, groot bewonderaar van Edgar A. Poe en Charles Baudelaire, bestreed het positivisme en scientisme en had grote invloed op de latere symbolisten.

Gaston Leroux (1868-1927) ten slotte is bekend voor zijn politieverhalen doordrenkt van fantastiek. In *La Double Vie de Theophraste Longuet* (1903) is een gepensioneerde handelaar bezeten door de geest van de 18de -eeuwse geradbraakte bendeleider Cartouche. Leroux's meest bekende werk is ongetwijfeld *Le Fantôme de l'Opéra* (1910).

DUITSTALIGE FANTASTIEK

Zoals reeds vermeld oefenden Ernst Theodor Wilhelm Hoffmanns (1776-1822) vertellingen, zoals zijn *Phantasiestücke in Callots Manier* (1814) een grote invloed uit op schrijvers in Frankrijk. Jacques Callot (1592-1635) was een gra-

veur en tekenaar uit Nancy, bekend voor zijn uiterst gedetailleerde, vroege-

barok werken. Het derde volume van deze verzameling novellen is *Der goldne Topf. Ein Märchen aus der neuen Zeit*, verschenen in 1814. De Gouden Pot wordt door velen (waaronder Hoffmann zelf) als zijn beste novelle beschouwd. Geschreven in Dresden tijdens de Napoleontische oorlogen is dit werk boeiend omdat het dus, zoals de ondertitel zegt, een 'sprookje' transposeert naar de toenmalig hedendaagse tijd.

Friedrich Heinrich Karl de la Motte, Baron Fouqué (1777-1843) schreef met zijn *Undine* uit 1811 volgens H.P. Lovecraft een van de meest artistieke 'weird' tales van het Continent. Het is een novelle over een vrouwelijke watergeest die een menselijke ziel kreeg door te huwen met een ridder. Undine is voor een deel gebaseerd op de verhandeling *Liber de nymphis, sylphis, pygmaeis et salamandris et de caeteris spiritibus* van de dokter-alchemist Paracelsus.

Maria Schweidler, die Bernsteinhexe (1838) van Wilhelm Meinhold (1797-1851) een priester uit Pommeren, speelt zich af tijdens de Dertigjarige Oorlog, en is het relaas van een dominee wiens dochter ten onrechte van hekserij wordt beschuldigd.

Wilhelm Jensen (1837- 1911) schreef 150 romans, novellen, poëzie en theaterstukken. In het fantastische genre is hij bekend voor zijn novelle *Gradiva*, waar Sigmund Freud trouwens een heel boek aan wijdde. Gradiva is de naam van een jonge vrouw op blote voeten op een Romeins bas-reliëf.

Hoofdpersonage is een Duitse archeoloog geobsedeerd door dit basreliëf dat hij in een museum in Rome heeft zien hangen. In een droom vindt hij deze jongedame terug in Pompeï op het ogenblik van de vulkaanuitbarsting. Later op reis door Italië, ontmoet de archeoloog in de ruïnes van Pompeï een jonge vrouw die sprekend op deze Gradiva lijkt. Ze vraagt hem niet in het Latijn, maar in het Duits met hem te spreken. Maar in de loop van het verhaal blijft de twijfel bewaard of ze nu echt is, dan wel een schim van een lang geleden gestorven Romeinse vrouw. De ambiguïteit van de Fantastiek op zijn best.

Der Golem (1914) en *Der Engel von Westlichen Fenster* (1927) van Gustav Meyrink (1868-1932) behoren tot de top van Duitse 'supernatural' fictie. Meyrink werd geboren in Wenen, maar leefde meer dan twintig jaar in Praag. Hij was geen Jood, maar was wel sterk geboeid door de kabbala en het occultisme. Net als Arthur Machen en Algernon Blackwood (twee iconen van de Engelstalige Fantastiek) was hij korte tijd lid van het Britse magische genootschap Hermetic Order of the Golden Dawn en de Theosofische Vereniging. Beschuldigd van fraude omdat hij het spiritisme zou hebben misbruikt voor zijn bankoperaties, schreef Meyrink in de gevangenis *Der Golem* met als uitgangspunt de Joodse legende van een Rabbi die via kabbalistische magie uit klei een golem maakte. *Der Engel von Westlichen Fenster* is het levensverhaal van de Elisabethaanse alchemist en magiër John Dee (1527-1608).

FANTASTIEK IN BELGIE

Vanaf het einde van de 19de eeuw, maar vooral tijdens de eerste helft van de 20ste eeuw, heeft ook Franstalig België een aantal meesters in het fantastische genre gehad.

Georges Rodenbach (1855-1898) schreef *Bruges-la-Morte* (1892), een symbolische roman (met een kaftontwerp van Fernand Khnopff) die zich afspeelt in het oude, verlaten en mysterieuze Brugge, en waar de herinnering aan zijn overleden vrouw een jonge weduwnaar fataal wordt. Het werk werd relatief snel internationaal bekend, en snel vertaald in het Engels (1903), maar pas in 1978 (!) in het Nederlands.

Jean Ray (1887-1964) begon zijn carrière als pulp-schrijver. Hij gebruikte onder meer de alias John Flanders voor zijn jeugdverhalen in de reeks Vlaamse Filmkes en publiceerde verschillende verhalen in het Amerikaanse pulp magazine *Weird Tales*. Jean Ray wordt beschouwd als de meest invloedrijke schrijver van Franstalige fantastiek van de 20ste eeuw, van hetzelfde niveau als E.A. Poe en H.P. Lovecraft. De roman *Malpertuis* (1943), zijn bekendste werk, werd in 1972 verfilmd door Harry Kümel, met o.m. Orson Welles in de rol van Cassave. Ray schreef ook het meesterlijke *La ruelle ténébreuse*, waarin ruimte en tijd vervagen, in een verhaal over de vondst van twee ma-

nuscripten (het eerste vertaald uit het Duits naar het Frans en het tweede in het Frans) op de kaai van Hamburg, tussen een opengebarsten baal oude papieren.

De Franstalige Brusselaar van Vlaamse origine Michel de Ghelderode (1898-1962) schreef het toneelstuk *La Ballade du Grand Macabre* (1935), aangepast door György Ligeti voor zijn opera, *Le Grand Macabre* (opgevoerd in 1978). De verhalen in *Sortilèges et autres Contes Crépusculaires* (1945) spelen zich onder andere af in Brugge en in Gent. Voor wie Oostende eens op een andere manier wil beleven is het titelverhaal, dat de carnavalsnacht van 21 maart in dit stadje aan de Belgische kust evoceert, een absolute aanrader. De Ghelderode droeg *Sortilèges* op aan James Ensor, *...ces pages où se trouvent évoquées – avec une nostalgique dilection – un décor, un temps, un monde abolis*. In 1962 werd deze verhalenbundel opnieuw uitgebracht in de Marabout Géant-reeks van de uitgeverij Gérard. Henri Vernes (van de succesvolle Bob Morane-serie), groot bewonderaar van de Ghelderode, zorgde voor deze heruitgave en schreef het voorwoord. Vernes had eerder ook al het werk van Jean Ray opnieuw onder de aandacht gebracht.

Franz Hellens (1881-1972) wordt beschouwd als één van de belangrijkste Franstalige schrijvers van het Magisch realisme in België. Zijn werk kenmerkt zich door de belangstelling voor de droom en de fantastische wegen van de ervaring. Hij reconstrueerde de dromen om ze begrijpelijk te maken in waaktoestand, hopende dat ze het verborgene in de zichtbare wereld en de intieme mens zouden openbaren. Hellens schreef ruim tien bundels fantastische verhalen, waaronder *Les hors-le-vent* (1919), *Réalités fantastiques* (1922), *Nouvelles réalités fantastiques* (1941), *Herbes méchantes et autres contes insolites* (1961) en de anthologie *Contes et nouvelles* (1977).

Thomas Owen (1910-2002) werd vooral bekend bij het grote publiek met zijn fantastische vertellingen in *Les Chemins étranges* (1943). Ook Owens verhalen dompelen ons onder in een universum van griezel en het irrationele.

Hoogtepunten van de literaire fantastiek uit Groot Britannië vanaf einde 18de tot het begin van de 20ste eeuw (deel 2)

INLEIDING

Literaire Fantastiek is een genre binnen de fantastische literatuur, dat in zijn meest geslaagde momenten emoties oproept die verwant zijn aan wat Rudolph Otto het numineuze noemt. Het kenmerkt zich door de intrusie van het bovennatuurlijke (het buitenredelijke) in het realistisch kader van een verhaal.

Fantastiek wordt ook vandaag nog geschreven, maar dit overzicht beperkt zich tot teksten geschreven tot aan het begin van de 20ste eeuw. In deel 1 werd de fantastiek in Frankrijk, België en Duitsland behandeld. Deel 2 gaat verder met de Engelstalige fantastiek uit Groot Brittannië.

DE GOTHIC NOVEL

Het Kasteel van Otranto (*The Castle of Otranto*) uit 1764 van Horace Walpole (1717-1797), over een reusachtig geharnast spook dat een getormenteerde adellijke familie terroriseert in hun kasteel, wordt beschouwd als de eerste klassieker in het genre. Walpole was een echte liefhebber van de Middeleeuwen. Hij liet zelfs zijn woning in Strawberry Hill optrekken als een Gotisch kasteel.

Ann Radcliffe (1764-1823) publiceerde dertig jaar later *The Mysteries of Udolpho* (1794), *The Italian* (1797) en schreef in 1802 *Gaston de Blondville*, dat postuum verscheen in 1826. *The Mysteries of Udolpho*, haar meest bekende werk, is een typisch voorbeeld van een vroege Gothic novel. Radcliffes visuele verbeelding is heel sterk en haar verhalen creëren spanning en angst voor het macabere. Finaal biedt zij toch een rationale verklaring voor haar spookachtige interventies, wat trouwens volgens de 'hardcore' fantasten Montague Summers en H. P. Lovecraft haar zwakte was.

De roman *The Monk* uit 1796 van Matthew Gregory Lewis (1775- 1818), over de Spaanse monnik Ambrosio die kan ontsnappen aan de Inquisitie door een pact te sluiten met de Duivel, is beduidend kwaadaardiger van toon dan de verhalen van Radcliffe.

William Godwin (1756-1836) schreef in 1799 *St Leon, A Tale of the Sixteenth Century*, over het geheim van een 'levenselixir' ontwikkeld door de Rozenkruisers.

De laatste grote schrijver in het 'gothic' genre was Charles Robert Maturin (1782-1824), een excentrieke Ierse geestelijke. Een Gothic horror meesterstuk is zijn *Melmoth the Wanderer* (1820), het verhaal van een 17de -eeuwse Ierse gentleman die door zijn ziel te verkopen aan de Duivel eeuwig blijft leven. Melmoth heeft koortsachtig intense scenes en baadt in Keltisch mysticisme. Robert Scott, Dante Gabriel Rossetti, William Thackeray en Charles Baudelaire waren grote bewonderaars. Ook niet toevallig gebruikte Oscar Wilde tijdens zijn laatste dagen in ballingschap in Parijs de schuilnaam 'Sebastian Melmoth'...

DONKERE ROMANTIEK (eerste helft van de 19de eeuw)

Als reactie op de rationaliteit van de Verlichting ontwikkelde zich in de 19de eeuw de Romantiek, een stroming in de westerse kunst waarin de subjectieve ervaring van de kunstenaar centraal kwam te staan. Als bron van weten stelden romantici het niet-direct zintuiglijk waarneembare boven de verstandelijk rationele kennis.

Mary Shelley (1797-1851), Godwins dochter met de feministe Mary Wollstonecraft, is wereldberoemd geworden met haar *Frankenstein; or, The Modern Prometheus* (1818). De jonge Zwitserse student geneeskunde Victor Frankenstein stelt in een wetenschappelijk experiment uit dode lichamen een 2,4 m groot menselijk monster samen. Later zal het meelijwekkend creatuur zich, verworpen door de mensen, tegen zijn 'schepper' keren.

De Schotse dichter en schrijver van vooral historische verhalen zoals *Ivanhoe* (1819) en *Rob Roy* (1817), Sir Walter Scott (1771-1832), schreef ook spookverha-

len en publiceerde in 1830 trouwens zijn *Letters on Demonology and Witchcraft*, een compendium van Europese heksenfolklore.

Lord Edward Bulwer-Lytton (1803-1873), populaire schrijver en politicus, bekend van *De Laatste dagen van Pompei* (1834), correspondeerde met menig occultist van zijn tijd. Zo kwam hij in contact met de Franse kabbalist Alphonse-Louis Constant (Eliphas Lévi), die beweerde de geheimen van de magie uit de klassieke Oudheid te bezitten. *The House and the Brain* (1859) is een verhaal over een spookhuis met verwijzingen naar het Rosicrucianisme en de mysterieuze Graaf van Saint-Germain, hoveling van Lodewijk XIV. *Zanoni* (1842) draait rond de relatie tussen een operazangeres en Zanoni, een onsterfelijke Rozenkruiser, die uiteindelijk toch zijn hoofd verliest tijdens de Franse revolutie.

Catherine Ann Crowe (1803-1876) schreef aanvankelijk toneelstukken maar raakte, onder invloed van Duitse schrijvers, geïnteresseerd in bovennatuurlijke onderwerpen. Haar *The Night-Side of Nature, or, Ghosts and Ghost-seers* (1848), een onderzoek naar het 'paranormale' en het 'onverklaarbare' is haar bekendste werk. In 1845 publiceerde zij de vertaling van Justinus Andreas Christian Kerners *Die Seherin von Prevorst, Eröffnungen über das innere Leben des Menschen und über das Hineinragen einer Geisterwelt in die unsere*, een verslag over paranormale incidenten dat grote ophef had gemaakt in Duitsland bij zijn verschijning in 1829. Crowe wordt beschouwd als de eerste auteur die de term poltergeist introduceerde bij Engelse lezers (in het hoofdstuk *The Poltergeist of the Germans*). Het boek *The Night-Side of Nature* werd vertaald naar het Duits en het Frans en zou Baudelaire hebben beïnvloed. Twee van Crowes spookverhalen verschenen in 1936 opnieuw in *Victorian Ghost Stories*, samengesteld door Montague Summers.

VICTORIAANSE FANTASTIEK

Charles Dickens (1812-1870), door velen beschouwd als de grootste schrijver van zijn tijd, schreef ook fantastische verhalen. Zijn *The Signal Man* (opgenomen in de Kersteditie van *All the Year Round* uit 1866) over een treinwachter die zijn eigen dood in een treinongeluk 'voorschouwt' is gebaseerd op Dickens' persoonlijke ervaring met een treinramp in 1865, enkele jaren voor zijn dood.

Joseph Thomas Sheridan Le Fanu (1814-1873) had een literaire Huguenoten achtergrond en studeerde aan het Trinity College in Dublin. Hij schreef Gothic en griezel fictie en M.R. James (zie verder) had een grote bewondering voor hem. Zijn spookverhalen staan centraal in de latere ontwikkeling van het genre in de Victoriaanse tijd. Le Fanu is de auteur van de bundel *In A Glass Darkly* (1872) met o.m. *Carmilla* (1871), het eerste vrouwelijke-vampierverhaal. Le Fanu legde de nadruk op sfeerschepping en hield er van belangrijke details onopgelost te laten. In veel van zijn werk is er een bovennatuurlijke ondertoon, maar een 'natuurlijke' verklaring is ook mogelijk. In *Green Tea*, een ander verhaal (met verwijzing naar de Zweedse theoloog en mysticus Emanuel Swedenborg) uit *In A Glass Darkly*, blijft het onduidelijk of de opgevoerde demonische aap echt bestaat of enkel een waandenkbeeld is van de hoofdpersoon die teveel groene thee heeft gedronken.

Le Fanu's *Carmilla* inspireerde zijn landgenoot Bram Stoker voor zijn *Dracula* (1897) ongetwijfeld het populairste vampierverhaal ooit. Andere bekende werken zijn *Uncle Silas* en *The House by the Churchyard*. De Ierse schrijver Bram Stoker (1847-1912) was gedurende 27 jaar manager van het Londense Lyceum Theatre en van de toen populaire acteur sir Henry Irving. Zoals gezegd, werd Stoker beroemd met *Dracula* uit 1897. De vampier Graaf Dracula reist uit Transsylvanië naar Londen om 'vers' bloed te vinden en zo zijn vloek voort te zetten. Hij wordt achtervolgd door een groepje vrienden geleid door professor Van Helsing en definitief gedood (zijn hart wordt doorboord, niet met een houten staak, maar met een Bowie mes!). Inspiratie vond Stoker ook bij *Armin Vambéry*, een Hongaarse schrijver en reiziger die duistere verhalen vertelde over Karpatische bergstreken. H. P. Lovecraft was vooral onder de indruk van Stokers latere werk *The Lair of the White Worm* (1911), vandaag toch niet zo algemeen meer gewaardeerd.

De erudiet Montague Rhodes James (M.R. James 1862-1936) was een autoriteit op gebied van middeleeuwse manuscripten en kathedralen en provoost in Eton College. James' spookverhalen werden gepubliceerd als *Ghost Stories of an Antiquary* (1904), *More Ghost Stories of an Antiquary* (1911), *A Thin Ghost and Others* (1919) en *A Warning to the Curious and Other Ghost Stories* (1925).

In het voorwoord van één van zijn verhalenbundels formuleerde M.R. James drie regels voor een 'goed' macaber verhaal: een setting in de moderne tijd (om zo dicht mogelijk de levenssfeer van de lezer te benaderen), kwaadaardige eerder dan goedaardige verschijningen (om angst uit te lokken) en ten slotte het vermijden van 'occult' of 'pseudowetenschappelijk' jargon om de geloofwaardigheid van het verhaal niet te versmachten met pedanterie. In *Count Magnus* reist een Britse schrijver uit het midden van de 19de eeuw naar Zweden om materiaal voor een boek te verzamelen. De beschrijving van een oude Zweedse kerk toont duidelijk, maar niet storend, James' kennis van de architectuur. In *Treasure of Abbot Thomas* ontdekt een Engelse antiquair een oude goudschat in een Duitse abdij.

Vernon Lee (pseud. van Violet Paget, 1856-1935) schreef in het Engels maar verbleef vanaf 1889 tot haar dood in Italië. Zij was een overtuigde feministe, lesbienne en pacifiste tijdens WO I. Haar verhaal *Prince Alberic and the Snake Lady* (1895) verscheen eerst in het bekende Yellow Book (waarvoor o.m. Aubrey Beardsley illustraties verzorgde). Haar vier bekendste kortverhalen bundelde ze in *Hauntings* (1890), dat ze voorzag van een inleiding en 'apologie'.

Zoals zij zelf schreef, gaan haar spookverhalen niet over 'genuine' spoken

zoals ze werden bestudeerd door de Society for Psychical Research, maar over 'spurious' spoken (volgens haar de enige echte) die in haar eigen brein hebben rondgedwaald, terwijl ze bij valavond, langs schemerdonkere bospaden liep, tussen de hoog groeiende varens en de spookachtige pijnbomen. In *Amour Dure - Passages from the Diary of Spiridion Trepka* - wordt een historicus van Middeleeuws Italië verliefd op het portret van de Machiavellaanse Medea da Carpi. *Dionea* -

from the Letters of Doctor Alessandro De Rosis to the Lady Evelyn Savelli, Princess of Sabina - zijn de brieven geschreven tussen 1873 en 1887 over een mysterieus, 'heidens' meisje, dat aanspoelt op het strand van Montemiro in Ligurië, mogelijk na de schipbreuk van een Griekse sloep. *The Oke of Okehurst - to Count Peter Boutourline, at Tagantcha, Government of Kiew, Russia* - gaat over een vrouw wier obsessie voor de familiegeschiedenis haar fataal wordt. In het vierde verhaal *A Wicked Voice* raakt een musicus in de

ban van een 18de -eeuwse zanger, die misschien een pact met de Duivel heeft gesloten.

Montague Summers beschreef Vernon Lee als de grootste moderne exponente van bovennatuurlijke fictie. Zoals bij M.R. James getuigen haar verhalen van een grote eruditie op artistiek vlak; zij was een vroege volger van de essayist en kunstcriticus Walter Horatio Pater (1839- 1894), bekend voor zijn studies over de Italiaanse Renaissance. Haar weergave van de couleur locale is meesterlijk.

Robert Louis Stevenson (1850-1894), Schots auteur, schreef in 1886 tijdens een verblijf in de kustplaats Bournemouth, waar hij probeerde zijn zwakke gezondheid (TBC) te verzorgen, *The Strange Case of Dr Jekyll and Mr Hyde*. Deze psychologische thriller is een 'Gothic' griezelverhaal, maar ook een metafoor over het goede en het kwade, aanwezig in elke mens. Toen Stevenson overigens later op Hawaï verbleef, bezocht hij eind 1889 het eiland Molokai om meer te vernemen over het werk van de pas overleden melaatsenpriester Josef De Veuster (1840-1889). Gebaseerd op wat hij had gehoord van getuigen schreef hij een open brief aan de minister, waardoor Pater Damiaans humanitaire rol bekend werd over heel de wereld (zijn standbeeld staat in de National Statuary Hall Collection in het Capitool in Washington).

Oscar Wilde (1854-1900), Iers estheet en dandy, zal bekend blijven voor zijn *Picture of Dorian Gray* (1891). Een verdorven jongeling blijft eeuwig mooi, terwijl een schilderij van hem geleidelijk oud wordt en steeds meer de afgrijpselijke sporen vertoont van decadent verval. Het boek verscheen in 1893 in een Nederlandse vertaling van Elisabeth Couperus, de echtgenote van Louis Couperus die het boek persoonlijk van Wilde had ontvangen.

OCCULTISME EN DE HERMETIC ORDER OF THE GOLDEN DAWN

De Hermetic Order of the Golden Dawn was een laat-19de en vroeg 20ste -eeuwse Britse magische orde, gewijd aan spirituele, filosofische en magische ontwikkeling. Onder haar leden bevonden zich verschillende bekende personages, zoals de Ierse dichter, mysticus en Nobel prijswinnaar William Butler Yeats (1865-1939), en ook twee bekende schrijvers van Fantastiek: Arthur Machen en Algernon Blackwood.

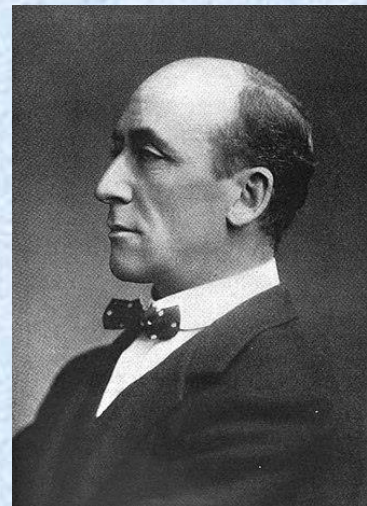
Arthur Machen (1863-1947), aangetrokken door de heidense mysteries van zijn geboortestreek Wales, suggereert in zijn werk eerder het wonderbaarlijke, dan het expliciet te maken. Machen is vooral bekend voor *The Great God Pan* (1894), over een jonge vrouw die na een hersenoperatie de enorme en monsterlijke god van de Natuur kan aanschouwen en hierdoor haar verstand verliest. Het verhaal *The White People* is een soort dagboek van een jong meisje dat door haar verpleegster ingewijd wordt in de kwalijke tradities van magie en hekserij. In zijn *The White Powder* (1896) geeft Machen aan het einde van dit verhaal (over een onfortuinlijke, overwerkte student die een medicijn inneemt dat de middeleeuwse heksen-

drank Vinum Sabbati blijkt te zijn) een uitgebreide uiteenzetting over het bestaan van een andere, 'bovennatuurlijke' realiteit, passage die duidelijk de stempel van de Golden Dawn draagt. Lovecraft schreef in zijn *Supernatural Horror in Literature* dat *The White Powder* voor hem het hoogtepunt van griezelen benaderde.

Algernon Henry Blackwood (1869-1951) was één van de meest productieve schrijvers van Fantastiek. Bij geen andere schrijver liep werk en leven zo parallel. Hij was een combinatie van een mystieker en een outdoor man; wanneer hij zich niet verdiepte in het occultisme, ging hij skiën of bergen beklimmen. In zijn roman *The Human Chord* (1910) gebruikte Blackwood kabbalistische thema's. In het veel geprezen *The Willows* (1907) komen twee reizigers vast te zitten op een verlaten eiland in de Donau en worden ze geterroriseerd door onverklaarbare, onzichtbare krachten.

In Blackwoods werk dringt een bovennatuurlijke wereld constant binnen in de alledaagse realiteit. Soms is er nauwelijks onderscheid tussen beelden gevormd in de verbeelding en die gevormd door 'echte' voorwerpen. *The Empty House* (1906) is waarschijnlijk gebaseerd op Blackwoods onderzoek naar spookhuizen dat hij voerde voor de Psychological Research Society. Het verhaal *Smith: an Episode in a Lodging House* (1906) op wat hij leerde als lid van de Hermetic Order of the Golden Dawn.

Hoogtepunten van de Noord-Amerikaanse literaire Fantastiek uit de 19de en begin van de 20ste eeuw (deel 3)

Literaire Fantastiek is een genre binnen de fantastische literatuur dat zich kenmerkt door de intrusie van het bovennatuurlijke (het buitenredelijke) in een realistisch omkaderd verhaal. In het Engels spreekt men over *The Fantastic*, *Weird* of *Supernatural Fiction*, in het Frans over *Le Fantastique*.

In deel 1 werden een aantal hoogtepunten beschreven uit de fantastische literatuur van Frankrijk, Duitsland en België. In deel 2 werd de Fantastiek uit Engeland besproken. In dit derde deel ten slotte wordt de Fantastiek geschreven in de Verenigde Staten behandeld.

NOORD-AMERIKAANSE FANTASTIEK

Vanaf het begin van de 19de eeuw hebben ook in Noord-Amerika een aantal schrijvers het genre van de Fantastiek beoefend en haar tot grote literaire hoogte gebracht.

Een van de eersten was Washington Irving (1783-1859), vooral bekend voor het kort verhaal *Rip van Winkle* (1819) over een Amerikaanse kolonist met Nederlandse voorouders, die in slaap valt in het Catskillsgebergte ten zuidoosten van New York, en pas 20 jaar later opnieuw wakker wordt als een oude man (die de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783) heeft gemist). Het thema van een tijdsclus, nog vaak gebruikt vooral in de latere SF. In 1820 schreef Irving *The Legend of Sleepy Hollow*, over een ruiter uit Hessen die in een gevecht zijn hoofd heeft verloren door een kanonbal. *The German Student* in *Tales of a Traveller* (1824) gaat over een legende van een dode bruid.

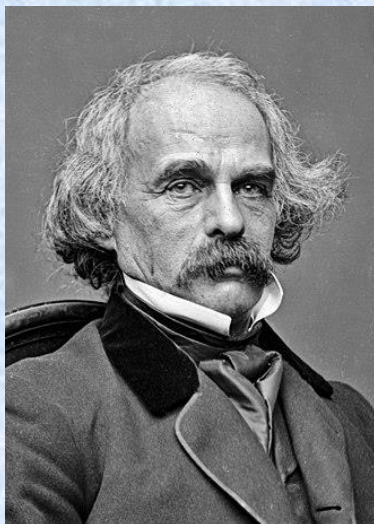
Ongetwijfeld vandaag het meest bekend is Edgar Allan Poe (1809- 1849) die werkte als redacteur en meedogenloos literair criticus. Hij schreef verhalen en poëzie. Met de publicatie van zijn gedicht *The Raven* in 1845 verwierf hij literaire erkenning. Na de dood van zijn vrouw Virginia Clemm (die hij huwde toen ze pas 13 was) begon een overgevoelige Poe zijn strijd tegen drank en drugs. In 1848 deed hij een zelfmoordpoging. Zijn literaire reputatie was buiten de VS groter dan in de VS zelf. In Frankrijk werden zijn verhalen

en enkele van zijn gedichten voortreffelijk vertaald door de dichter Charles Baudelaire, wat ertoe leidde dat Poe populair werd in heel Europa. Poe was één van de eerste Amerikanen die het genre van het kort verhaal gebruikte. Hij schreef er in totaal 66. Vaste thema's in Poe's duistere romantiek zijn de dood en haar fysieke tekenen van verval, occulte verschijnselen, wraak, moord en allerhande emotionele excessen.

Poe schreef slechts één novelle, het mysterieuze zeeverhaal *The Narrative of A. Gordon Pym of Nantucket* (1838). In *Metzengerstein, A Tale in the Imitation of the German* (1832) raakt een waanzinnige, wreedaardige jonge edelman in de ban van een reusachtig paard, afgebeeld op een oud wandtapijt in zijn kasteel. Met *Ligeia* (1838) en *The Fall of the House of Usher* (1839) toonde Poe zich volgens Lovecraft op zijn best in zijn analyse van de ziekmakende bronnen van terreur, waarmee de menselijke geest kan worden geconfronteerd. Behalve horror schreef Poe ook een veertigtal satires, humoristische verhalen (vb *The System of Doctor Tarr and Professor Fether*, 1845) en fantasieën.

Zijn oeuvre heeft ook kunstenaars van bij ons beïnvloed. Zo maakte James Ensor een schilderij en een ets van Poe's verhaal Hop-Frog (*Hop-Frog; Or, the Eight Chained Ourangoutangs*, 1849). Surrealist René Magritte schilderde in 1962 *The Domain of Arnheim* (1847).

Ook Nathaniel Hawthorne (1804-1864), achterkleinzoon van één van de wreedste heksenvervolgers en vooral bekend voor zijn *The Scarlet Letter*

(1850), heeft teksten geschreven waarin het bovennatuurlijke een belangrijke rol speelt. Ze worden gekenmerkt door de onderdrukking in een puriteins Amerika (Hawthorne werd geboren in Salem, Massachusetts) en hebben als terugkerend thema de vervloeking, een verwijzing naar de heksenlegendes. Een voorbeeld is *Young Goodman Brown* (1835), waarvan het eerste deel zich afspeelt in Salem. Het tweede deel is een uitgebreide droom/ nachtmerrieachtige sequentie van een heksensabbat in het nachtelijk woud

waarin Brown is verdwaald. In het derde deel keert Brown terug naar huis, maar hij is dermate veranderd door wat er 's nachts is gebeurd, dat hij niet

langer zijn vrouw of zijn dorpsgenoten vertrouwt. Hij wordt een bitter en cynisch man, die om niemand meer geeft.

The House of the Seven Gables (1851) speelt zich af in Salem, in een eeuwenoud huis waar een voorouderlijke vloek op rust.

Fitz-James O'Brien (1828–1862), Ier en genaturaliseerd Amerikaan, schreef o.m. *What Was It? A Mystery* (1859) het eerste kortverhaal over een onzichtbaar wezen. Hier komt het letterlijk uit de lucht vallen op het dan slapend hoofdpersonage (het verhaal is een voorloper van Guy de Maupassants *Horla*). O'Brien schreef ook het aparte *The Diamond Lens* (1858), over een geleerde die verliefd wordt op een jonge, minuscule vrouw (Animula) die hij heeft ontdekt in een waterdruppel onder zijn microscoop (!).

Ambrose Bierce (1842-1914) was een schrijver en journalist die eind 1913 verdween in Mexico, waar hij verslag wilde uitbrengen van de Revolutie van Pancho Villa. *The Death of Halpin Frayser* (1891) is een eerste soort zombie verhaal, over een man die bezeten is door herinneringen aan vroeger en die de dood ontmoet in de klauwen van wat vroeger zijn geliefde, possessieve moeder is geweest. In 1927 noemde Lovecraft dit verhaal één der bergtoppen aller tijden van de Amerikaanse Weird.

De Anglo-Amerikaanse schrijver Henry James (1843-1916) (zoon van de theoloog Henry James Sr. en jongere broer van de filosoof William James) heeft regelmatig het Fantastische genre beoefend, meer in het bijzonder in zijn spookverhalen. Zijn bekendste griezelverhaal is *The Turn of the Screw* (1898), over een gouvernante die vermoedt dat de twee jonge kinderen onder haar hoede op één of andere manier contact hebben met de geesten van een vroegere gouvernante en een knecht. Het is een schoolvoorbeeld van de kunst om twijfel op te wekken over een rationele al dan niet irrationele verklaring.

Een aantal critici stelden zich inderdaad de vraag of het 'vreemde en sinistere' enkel in het hoofd van de gouvernante bestond en niet in de realiteit. Dit verhaal werd vanwege zijn ambiguïteit een prototype van het fantastisch verhaal, althans volgens de Bulgars-Franse genrekenner Tzvetan Todorov.

Patrick Lafcadio Hearn (1850-1904), zoon van een Ierse legerchirurg, schreef ook onder de Japanse naam Koizumi Yakumo. Bekend voor bundels Japanse legendes en spookverhalen, zoals *Kwaidan, Stories and Studies of Strange*

Things (1903, later verfilmd als *Kwaidan* door Masaki Kobayashi). In 1869 vertrokken naar Cincinnati USA, verbleef Hearn ook in New Orleans, maar belandde uiteindelijk in Japan, waar hij huwde met de dochter van een samoerai. Hij werd Japans staatsburger en bekeerde zich tot het boeddhisme. Hearn ligt begraven op het Zōshigaya Cemetery in Tokyo.

Francis Marion Crawford (1854-1909) schreef verschillende fantastische verhalen, verzameld in *Wandering Ghosts*, postuum in de VS verschenen in 1911 als *Wandering Ghosts* en als *Uncanny Tales* in het Verenigd Koninkrijk. *The Upper Berth* (1885) was voor H.P. Lovecraft Crawfords beste griezelverhaal. Het thema is een pronkkamer gedoemd door zelfmoorden, met spoken van zilt-water damp en een nachtmerrieachtig gevecht met een naamloos voorwerp.

Clark Ashton Smith (1893-1961), was een Californisch dichter en samen met Robert E. Howard (Conan the Barbarian) en Lovecraft één van de bekendste schrijvers in het legendarische pulptijdschrift *Weird Tales*. Veel van Smiths verhalen werden later gebundeld en uitgegeven door August Derleth onder diens Arkham House imprint. Zijn lang pentameter gedicht *The Hashish-Eater; Or, the Apocalypse of Evil*, met chaotische vistas van interstellair ruimtes, werd geschreven in 1920. Een deel van zijn korte verhalen verscheen in *The Double Shadow and Other Fantasies* (1933).

Howard Phillips Lovecraft (1890-1937) was bij leven relatief onbekend. Ook

hij publiceerde dus een aantal van zijn verhalen in het pulp magazine *Weird Tales*. Als ghostwriter schreef hij onder andere voor de beroemde illusionist Harry Houdini. Lovecraft was als autodidact aardig erudiet (zie o.m. zijn *Supernatural*) en kende verschillende Europese en Afrikaanse talen (de man was helaas ook, het mag niet verzwegen worden, een behoorlijk stuk racist). Vandaag wordt hij beschouwd als één der belangrijkste schrijvers van horror en Fantastiek van de 20ste eeuw. Bovendien pende hij duizenden brieven neer aan zijn vrienden en collega amateur-journalisten.

H.P. Lovecraft stierf in armoede. Na zijn dood werden zijn teksten verzameld en gepubliceerd door de Arkham uitgeverij van zijn vriend/schrijver August Derleth. Bekende verhalen zijn *The Call of Cthulhu* (een voorwereldlijke, ha-gedisachtige reptielgod) uit 1926 en *At the Mountains of Madness* (1931). Lovecraft creëerde een eigen kosmogonie en theogonie. Het stadje Arkham en de bibliotheek van de Miskatonic University met zijn Necronomicon worden nog steeds opgezocht (en uiteraard niet gevonden !).

H.P.L. wilde met zijn verhalen twee gevoelens opwekken bij zijn lezers: angst en fascinatie (*tremendum et fascinans*). De Franse publicist Jacques Bergier werd getroffen door diens absoluut eigen schrijf- en levensstijl en noemde hem een *génie venu d'ailleurs*. Ook de omstrede Michel Houellebecq schreef eind 1988 een kleine studie over H.P.L en de Amerikaanse deskundige S.T. Joshi leverde Lovecrafts ultieme biografie af: *I Am Providence: The Life and Times of H. P. Lovecraft*.

Wat H.P.L. in het bijzonder zocht te evoceren was cosmic horror: '(...) *a malign and particular suspension or defeat of those fixed laws of Nature which are our only safeguard against the assaults of chaos and the daemons of unplumbed space... Now all my tales are based on the fundamental premise that common human laws and interests and emotions have no validity or significance in the vast cosmos-at-large.*' Al mijn verhalen, aldus Lovecraft, stoelen op de fundamentele premisse dat algemene menselijke wetten, interesses en gevoelens geen enkele geldigheid of betekenis hebben in de ontzaglijke kosmos daarbuiten.

REFERENTIES

-The Supernatural Omnibus. A Classic of the Occult. Edited and Introduced by Montague Summers. First Published June 1931. Victor Gollancz Ltd, 1982.

-H.P. Lovecraft, *Supernatural Horror in Literature*, 1927: <http://www.hplovecraft.com/writings/texts/essays/shil.aspx>

-Jacques Goimard & Roland Stragliati, *La Grande Anthologie du Fantastique*. Presses Pocket, Paris, 1977. Met een algemene inleiding en een apart voorwoord voor elk van de tien delen: Histoires de morts-vivants, Histoires d'occultisme, Histoire de monstres, Histoires de fantômes, Histoires démo-

niaques, Histoires de doubles, Histoires d'aberrations, Histoires de cauchemars.

-Hubert Lampo, *De zwanen van Stonehenge*. Een leesboek over magisch-realisme en fantastische literatuur. Meulenhoff, 1972.

-T. Todorov, *Introduction à la littérature fantastique* Éd. du Seuil, 1971.

-*La France Fantastique*. De Balzac à Louÿs. 29 contes et nouvelles étranges et diaboliques. Choisis et présentés par Jean-Baptiste Baronian. André Gérard Marabout, 1973.

-*L'Angleterre Fantastique*. De Defoe à Wells. 22 contes de revenants et de terreur choisis et présentés par Jacques Van Herp. André Gérard Marabout, 1974

-S.T. Joshi, *I Am Providence: The Life and Times of H. P. Lovecraft* (Hippocampus Press, New York; 2 vols., 2013).

Dit artikel verscheen eerder in Portulaan nrs 138-139-140